

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32850/LB2414-4207.2021.23.26>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Дмитренко Наталя Андріївна,
старший викладач кафедри
професійних та спеціальних дисциплін
(Херсонський факультет Одеського
державного університету внутрішніх
справ, м. Херсон, Україна)

У статті наведено розв'язання наведеної актуальної проблеми обґрунтування теоретико-методологічних засад прояву злочинності серед військовослужбовців. Розглянуто зміст понятійного апарату дослідження: «злочинність», «військова злочинність». Проаналізовані різновиди злочинів за кримінологічною класифікацією. Охарактеризовано основні причини злочинності серед військовослужбовців на макро-, мікро- та індивідуальному рівні. Сформовано різновиди кримінальних правопорушень військовослужбовців спираючись на статистичні дані. Розглянуто латентність військових злочинів, причини і дії для їх запобігання. Сформовані рекомендації щодо нормалізації психологічного, соціально-економічного розвитку клімату у військовій сфері. Розглянуто загальнонаціональне запобігання злочинності серед військовослужбовців в Україні через економічні, політичні, ідеологічні та організаційні заходи, спрямовані на розвиток економіки, підвищення рівня життя громадян, які тим самим вирішують завдання ліквідації злочинності. Керуючись спеціальними нормативно-правовими актами у сфері реформування сектора безпеки та оборони України та спираючись на аналіз недоліків програмних документів було виокремлено напрямки вдосконалення державної політики у сфері Збройних Сил України: боротьба з корупцією; удосконалення нормативно-правового забезпечення; зміна пріоритетів соціально-економічної політики у сфері оборони й фінансового контролю за діяльністю розпорядників бюджетних коштів серед військових; посилення ролі громадського впливу на законність бюджетного процесу. Невід'ємним заходом у подоланні причин злочинності серед військових є організація та проведення комплексних системних досліджень для забезпечення профілактики наркоманії та алкоголізму, тобто необхідно залучити психологів, правознавців, соціологів, медиків та фахівців із соціальної роботи, введення посади нарколога у військово-медичній службі.

Ключові слова: військовослужбовці, злочинність, причини та умови військових злочинів, протидія злочинності, державна безпека, кримінальні правопорушення.

FEATURES OF CRIME AMONG SERVICEMEN

Dmytrenko Natalia Andriivna,Teacher at the Department of Professional
and Specialty Disciplines(Kherson Faculty of the Odessa State
University of Internal Affairs, Kherson,
Ukraine)

The article solves the given topical problem of substantiation of theoretical and methodological bases of manifestation of crime among servicemen. The content of the conceptual apparatus of the study is considered: «crime», «war crime». The types of crimes according to criminological classification are analyzed. The main causes of crime among servicemen at the macro, micro and individual levels are described. Varieties of criminal offenses of servicemen are formed based on statistical data. The latency of war crimes, the reasons and actions for their prevention are considered. Recommendations for the normalization of psychological, socio-economic development of the climate in the military sphere have been formed. The national prevention of crime among servicemen in Ukraine through economic, political, ideological and organizational measures aimed at economic development, raising the living standards of citizens, which thus solve the problem of eliminating crime, is considered. Guided by special legal acts in the field of reforming the security and defense sector of Ukraine and based on the analysis of the shortcomings of the program documents, the areas of improvement of state policy in the field of the Armed Forces of Ukraine were identified: fight against corruption; improvement of regulatory and legal support; changing the priorities of socio-economic policy in the field of defense and financial control over the activities of budget managers among the military; strengthening the role of public influence on the legality of the budget process. An integral measure in overcoming the causes of military crime is the organization and conduct of comprehensive systematic research to prevent drug and alcohol abuse, ie it is necessary to involve psychologists, lawyers, sociologists, physicians and social workers, the introduction of narcology in the military medical service.

Key words: servicemen, crime, causes and conditions of war crimes, crime prevention, state security, criminal offenses.

Постановка проблеми. Злочинність серед військових сприяє падінню авторитету державної влади та поширення у суспільстві страху перед зовнішніми та внутрішніми загрозами. Аморальні вчинки та неповага це тільки початковий етап злочинної поведінки особистості. Тому актуальним залишається висвітлення проблеми злочинності серед військових, обґрунтування причин та умов розвитку і запобігання даному явищу в нашій країні. Не менш важливим є сформувані першочергові завдання щодо протидії злочинності у даній сфері.

Мета статті – на основі теоретичного аналізу обґрунтувати особливості прояву злочинності серед військовослужбовців та сформувані рекомендації за для запобігання даного явища.

Виклад основного матеріалу. Питання різновидів злочинів, їх причин та умов було висвітлено в наукових працях В. Алещенка, Д. Казначеевої, М. Карпенка та ін.[1; 2]. Запобігання військовим злочинам та аналіз вдосконалення законодавства щодо протидії злочинності серед військовослужбовців розглянуто Є. Пузиревським, М. Колодязним та ін. [3; 7].

В науковій літературі існує чимало різновидів тлумачень поняття «злочинності». Так до прикладу, Ю. Орлов, вважає, злочинність внутрішньою схильністю індивіда до вчинення злочину, а саме властивість людини, соціального інституту, суспільства, що проявляється у взаємозв'язку злочинів та їх причин, піддаючись кількісній інтерпретації та зумовлюючи введення кримінально-правових заборон [6, с. 271].

В. Куц під злочинністю вбачає невід'ємну, обумовлену внутрішньою та зовнішньою детермінацією еволюційно мінливу схильність людей та їх спільнот до деструктивності у формі кримінальних правопорушень, а також реальні прояви останньої, що піддаються кількісній та якісній інтерпретації [5, с. 35].

Д. Казначеева вважає, що військова злочинність – це сукупність передбачених кримінальним законом суспільно небезпечних діянь, учинених особами із Збройних Сил, та інших військ і військових формувань, а також громадянами, що перебувають у запасі, під час проходження ними військових зборів, і персоналом військових частин, з'єднань та установ у зв'язку із виконанням ними службових обов'язків або в розташуванні цих частин, з'єднань та установ, за певний період часу і в певному просторі [1, с. 133].

Спираючись на кримінологічну класифікацію військових злочинів можна їх розділити у дві групи. До першої групи відносяться злочини, що вчиняються військовослужбовцями, проти життя та здоров'я, злочини проти власності, та злочини проти громадської безпеки. До другої групи можна віднести злочини військовослужбовців проти порядку несення військової служби.

Але розглядаючи причини та умови військових злочинів на макрорівні можна стверджувати, що вони мають досить широке підґрунтя та можуть бути скоєні за релігійними, ідеологічними, культурними, політичними переконаннями, чи внаслідок нестабільного психологічного стану. Так серед основних причин є: глибока соціально-економічна й фінансова криза в державі, недостатнє бюджетне асигнування Міністерства оборони України; дисбаланс соціальної функції держави, внаслідок чого збережені надмірні пільги і привілеї військових не відповідають суттєвому скороченню реального державного фінансування Збройних Сил України; штучне гальмування законодавчого процесу щодо удосконалення нормативно-правових актів що покращують соціальний захист військовослужбовців; моральний занепад українського суспільства; беззаконня котре процвітає в усіх сферах життя.

Причинами злочинної поведінки серед військовослужбовців на мікрорівні є: психологічні проблеми через довготривале знаходження в одностатевому колективі; через виснажливі фізичні навантаження, жорстоке сімейне виховання у молодих військовослужбовців бувають психічні відхилення; професійна не реалізація як військового; наявність у солдат проблем із законом котрі сформувались у поведінці особистості; невисокий рівень культури військовослужбовців; свідоме замовчування про факти нестатутних відносин з метою збереження звання та провадження військової кар'єри.

На індивідуальному рівні також існує чимало причин злочинності серед військовослужбовців: матеріальні труднощі; психічні та психологічні відхилення при вчиненні насильницьких злочинів під час несення служби серед військовослужбовців; вживання алкоголю та наркотичних, токсичних речовин; правовий нігілізм; недостатня кількість першокласних військових психологів.

Спираючись на статистичні дані можна звернути увагу на тому, що за 2020 рік кримінальні правопорушення, у яких особам вручено повідомлення про підозру становить 435 осіб. Аналіз даних кримінальних правопорушень за якими провадження направлені до суду з обвинувальним актом за 2020 рік є 397 осіб. Кримінальні правопорушення скоєнні у стані алкогольного сп'яніння за колишній рік – 6 осіб. За непокору

(ст. 402 КК) як правочин серед військовослужбовців за 2020 рік було притягнуто 10 осіб; невиконання наказу (ст. 403 КК) – 1 особа; опір начальникові або примушування його до порушення службових обов'язків (ст. 404 КК) – 2 особи; погроза або насильство щодо начальника (ст. 405 КК) – 8 осіб; порушення статутних правил взаємовідносин між військовослужбовцями за відсутності відносин підлеглості (ст. 406 КК) – 40 осіб; самовільне залишення військової частини або місця служби (ст. 407 КК) – 1185 осіб; дезертирство (ст. 408 КК) – 51 особа; викрадення, привласнення чи вимагання військовослужбовцями зброї (ст. 410 КК) – 98 осіб; умисне знищення чи пошкодження військового майна (ст. 411 КК) – 2 осіб; необережне знищення або пошкодження військового майна (ст. 412 КК) – 11 осіб; втрата військового майна (ст. 413 КК) – 49 осіб; недбале ставлення до військової служби (ст. 425 КК) – 100 осіб [4; 7].

Таким чином, найбільші поширеними злочинами серед військовослужбовців є проти життя та здоров'я особи, проти власності, кримінальні правопорушення проти громадської безпеки. Згідно статистичним показникам 81,7% скоєних кримінальних правопорушень відбувається у Збройних Силах України, натомість 18,3% загальної спрямованості.

Але слід зазначити, що рівень військових злочинів не є об'єктивним, адже він не охоплює великий шар прихованих, латентних, злочинів, що не відбиваються у показниках кримінально-правової статистики через такі фактори, як замкнутість та автономність військової сфери, слабка доступність до неї з боку громадськості, високий рівень корпоративності й сталі традиції військовослужбовців. Наявність латентної злочинності серед військовослужбовців України спотворює дану сферу через формування мікросередовища та психологічної обстановки безкарності після вчинення суспільно-небезпечних діянь. Таке явище стимулює осіб, що вчинили злочин продовжувати та поширювати свою антисуспільну діяльність. В свою чергу це істотно спотворює статистичні дані, які характеризують кримінологічну ситуацію, а також реальний стан, характер, структуру та динаміку злочинності, відомості про розмір і характер спричиненої шкоди. Тому можна стверджувати, що латентна злочинність серед військовослужбовців зменшує ступінь достовірності прогнозів та перешкоджає реалізації кримінально-правового принципу невідворотності відповідальності, підтримуючи авторитет правоохоронних органів та перешкоджаючи якісній протидії злочинності, що в свою чергу негативно впливає на економічне життя країни знижуючи антикримінальну активність громадян.

На нашу думку, серед невідкладних заходів протидії злочинності серед військовослужбовців в Україні необхідно: оновити доктрини військової безпеки України, з огляду на вимоги сьогодення щодо забезпечення національної безпеки та з урахуванням зовнішньополітичної та внутрішньої ситуації в державі. Необхідним є належне фінансування всіх сфер військовослужбовців в Україні, що буде базуватись на відповідному компромісі між сучасними потребами Збройних Сил України та економічними можливостями української держави.

Фінансуватись повинні як заходи, пов'язані із забезпеченням та належним підтриманням бойової готовності військ, так і соціальні програми, спрямовані на захист військовослужбовців та членів їх сімей. Перехід на комплектування всіх правоохоронних органів у яких передбачена військова служба, та військових формувань виключно на контрактній основі. Тому необхідно створити такі матеріально-технічні й соціально-економічні умови служби цих категорій військовослужбовців, які давали б їм більше можливостей для самореалізації. Варто зауважити, що про необхідність переходу військових формувань на контрактну основу неодноразово висловлювались повноважні представники органів законодавчої та виконавчої влади.

На думку Є. Пузиревського, загальнонаціональне запобігання злочинності серед військовослужбовців в Україні можна досягти за допомогою злагодженої діяльності командирів щодо виявлення детермінантів такої злочинності, а також сукупність заходів щодо обмеження, нейтралізації та усунення дії детермінантів вчинення кримінальних правопорушень [7, с. 14].

Тому лише за допомогою послідовних заходів загальнодержавного характеру, підкріплених розумінням та підтримкою суспільства, можна успішно протидіяти кримінальним правопорушенням у військових формуваннях. Необхідним також є зменшення обсягу покладення на командирів функціональних обов'язків. Невід'ємним є обов'язкове усунення військовослужбовців визнаних судом винними у вчиненні будь-якого кримінального правопорушення з певної посади та від певної діяльності.

Висновки. Таким чином, злочинність серед військовослужбовців є поширеним явищем в нашому суспільстві. Можна стверджувати, що злочинність серед військовослужбовців у бойових частинах відрізняється від злочинності внутрішніх округів. Так у бойових частинах переважає злочинність насильницька та необережна, а у внутрішніх округах переважають корисливі злочини й короткострокові ухилення від військової служби. Для запобігання злочинності серед військових в Україні на загальнонаціональному рівні необхідно провести державні заходи, що будуть спрямовані на обмеження та нейтралізацію сфери й потужності впливу базисних, економічних умов та причин. На сьогодні день необхідним є відновлення престижу військової служби, забезпечивши реальний професіоналізм особового складу військ у відповідності до якісно нових потреб, які тісно поєднані з особливостями зовнішньої політики української держави. Лише за таких умов можна відповідати на виклики сьогодення щодо загального та спеціального запобігання злочинності серед військослужбовців.

Список використаних джерел:

1. Казначеева Д.В. Військова злочинність: аналіз та прогнозування. *Вісник Кримінологічно асоціації України*. 2018. № 2(19). С. 132–140.
2. Карпенко М.І. Причини і запобігання злочинам проти встановленого порядку несення військової служби (військовим злочинам). *Юридична наука*. 2012. № 10. С. 61–70.
3. Колодяжний М. Військові злочини в Україні: детермінація та запобігання. *Вісник Національної академії правових наук України*. № 4 (75). 2013. С. 191–197.
4. Кримінальний кодекс України: Кодекс України ред. від 15.07.2021. № 2341-III. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/T012341?an=911540> (дата звернення: 15.09.2021).
5. Куц В. Поняття злочинності. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. № 2. 2016. С. 34–39.
6. Орлов Ю.В. Сутність та поняття злочинності: від фрагментації до інтеграції наукового знання. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2017. № 5. С. 271–278. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2017_5_43.pdf (дата звернення: 15.09.2021).
7. Пузиревський Є.Б. Кримінологічний аналіз і запобігання військовим злочинам: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2011. 21 с.
8. Статистична інформація про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. Генеральна прокуратура України: офіц. сайт. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=114140&libid=100820 (дата звернення: 15.09.2021).